

Försäkringskassan
Susanne Lövgren
Nationell försäkringssamordnare/samverkan
Avd. Funktionsnedsättning/ledning
Susanne.lovgren@forsakringskassan.se

2020-10-06

NSPH:s synpunkter på Försäkringskassans uppdrag att åstadkomma en nationellt likformig tillämpning av merkostnadsersättning samt en effektivare handläggning

Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa (NSPH) är en organisation som samlar patient-, brukar- och anhörigorganisationer inom det psykiatriska området. NSPH har idag 13 medlemsorganisationer. Organisationerna som ingår i NSPH är RFHL, RSMH, Riksförbundet Attention, Sveriges Fontänhus, Riksförbundet Balans, Schizofreniförbundet, Frisk & Fri, SPES, SHEDO, Suicide Zero, Svenska OCD-förbundet, ÅSS och FMN.

NSPH arbetar för att den som har psykisk ohälsa ska kunna leva sitt liv i gemenskap med andra. Det handlar om att ordna grundförutsättningar som exempelvis arbete, bostad och försörjning. Flera studier visar att brister i detta leder till försämrad hälsa och svårigheter i återhämtning och tillfrisknande. En av de viktigaste grunderna för egenmakt och inflytande i det egna livet är en ekonomisk grundtrygghet som innebär något mer än pengar till mat, medicin och bostad.

Personer med psykisk ohälsa är en grupp som på flera sätt är ekonomiskt utsatt och kan ha stora omkostnader på grund av sin funktionsnedsättning. Detta kan bidra till hälsorisker, men det utgör även ett demokratiproblem då det kan leda till svårigheter att utöva sina grundläggande rättigheter. Merkostnadsersättningen är därför betydelsefull för våra grupper.

NSPH har erbjudits att skicka in synpunkter på det underlag som presenterades under ett digitalt möte hos Försäkringskassan om Merkostnadsersättning, den 2020-09-24.

Försäkringskassans frågor

- Kategorier av merkostnader. Hjälper detta att förstå vad som kan ge rätt till ersättning?
- Vilken hjälp behöver era medlemmar för att förstå hur de ska beräkna merkostnader de har på grund av sin funktionsnedsättning? Vad behövs för att det ska bli enklare att redogöra för vilka merkostnader man har och hur stora de är?
- Vilket stöd ser ni behövs från Försäkringskassan? Skulle det vara enklare om det fanns referensramar för vad som kan vara skäliga merkostnader utifrån olika behov?

NSPH:s synpunkter

Försäkringskassan anger - som långsiktigt mål – att det ska vara lättare att förstå vad som krävs för att få ersättningen samt att förstå hur utredningen går till och hur Försäkringskassan bedömer. NSPH ställer sig positivt till detta liksom att Försäkringskassan strävar mot en likformig tillämpning av merkostnadsersättningen över hela landet.

Sedan merkostnadsersättningen infördes så är det nu i Socialförsäkringsbalken, SFB, uttalat – i 50 kap 9 § - de olika poster för vilka merkostnadsersättning kan lämnas:

1. hälsa, vård och kost,
2. slitage och rengöring,
3. resor,
4. hjälpmedel,
5. hjälp i den dagliga livsföringen,
6. boende, och
7. övriga ändamål.

NSPH:s bild är att det för den enskilde med psykisk funktionsnedsättning uppstår många frågor kring dessa poster och vad de egentligen betyder. Vi föreslår att Försäkringskassan för var och en av posterna tar fram exempel på vad som kan innefattas i respektive punkt. Ledning om vad som kan omfattas kan hämtas av förbunden inom funktionshinderrörelsen. Eftersom en sådan förteckning inte kan innehålla alla exempel på merkostnader som kan förekomma, så bör det finnas möjlighet att lägga till egna poster. Denna förteckning behöver tillgängliggöras på olika sätt utifrån enskildas behov. Den kan publiceras digitalt på Försäkringskassans hemsida. Den som inte har, eller inte kan, hantera en dator eller mobilt BankID ska kunna få denna lista skickad per post. Sådan service menar vi ligger inom ramen för Försäkringskassans serviceskyldighet enligt 6 § i Förvaltningslagen

I den information som i nuläget lämnas av Försäkringskassan kring merkostnadsersättningen menar vi att det saknas värdefull information:

1. Ang. post 1 hälsa, vård och kost: Förtydliga i informationen att merkostnader även kan ges för hälso- och sjukvård *utanför* högkostnadsskyddet. Detta faktum nämns även i Försäkringskassans vägledning om merkostnadsersättning 2018:3 Version 3, sidan 51. Se även vägledande dom i Regeringsrätten RÅ 2008 ref. 81.
2. Ang. post 4 hjälpmedel: Mer kunskap behövs om hjälpmedel som kan ge rätt till merkostnadsersättning. Det finns många bra kognitiva hjälpmedel, stödstrukturer och forum som utgår från erfarenhetsbaserad kunskap. Det kan vara diskussionsforum, hemsidor, appar, bloggar, poddradio osv. En stor grupp psykiskt funktionsnedsatta saknar dock tillgång till dessa nya stödformer eftersom de inte har råd med, eller klarar av att hantera, dator, smartphone eller internet. Det finns en tendens att Försäkringskassan i sin bedömning övertolkat de vård-, stöd- och serviceinsatser som samhället står för. De behov som inte tillgodoses genom samhällsinsatser måste den enskilde själv stå för och det innebär en merkostnad.
3. Förtydliga att merkostnader även kan vara sådant som man ännu inte haft råd att kosta på sig, men som skulle behövas för att motverka en försämring av funktionsförmågan (även detta nämns i Försäkringskassans vägledning om merkostnadsersättning, sid 45). Bland personer med psykisk funktionsnedsättning finns det dem som väljer bort sociala kontakter, fritidsaktiviteter, studier och rehabilitering därför att det kostar pengar som de inte har haft råd att avvara.

NSPH uppfattning är att Försäkringskassan i handläggningen av ärenden kring merkostnadsersättning missar konsekvenserna av de psykiska och kognitiva funktionsnedsättningarna, som är ett viktigt ojämlikhetsområde i regelverket för de olika socialförsäkringsförmånerna.

I slutbetänkandet *Ambition och ansvar* (SOU 2006:100) föreslog Nationell psykiatrisamordning att personer med psykisk funktionsnedsättning som medför kognitiva funktionsnedsättningar av allvarlig art skulle ingå i de grupper som på grund av karaktären av sin funktionsnedsättning har rätt till merkostnadsersättning om minst 36 procent av prisbasbeloppet utan individuell prövning. Denna grupp skulle alltså jämföras med personer som är blinda, döva eller gravt hörselskadade som idag är undantagna från regeln att merkostnadsersättning ska bedömas individuellt.

Detta säger något om omfattningen av de svårigheter som kan finnas. Argumenten från Nationell psykiatrisamordning till denna slutsats handlade bla om följande:

- De har större svårigheter att klara de löpande utgifterna vilket kan förklaras med brister i förmågan att planera och bedöma konsekvenser av sitt handlande, vilket är en konsekvens av de kognitiva funktionsnedsättningarna. Det finns risk för att personerna felaktigt tolkas som slarviga och slöaktiga, vilket kan bidra till att ansökningar avslås.
- Gruppen personer med psykiska funktionshinder är svår att nå fram till, även med anpassad information.
- Personer med psykiska funktionshinder har svårt att beskriva sina merutgifter.
- Merutgifterna är ofta av en diffus karaktär och därmed svåra att bedöma för Försäkringskassans handläggare.

Orsakssamband merkostnad-funktionsnedsättningen

I SFB anges *"När det gäller merkostnadsersättning avses med en merkostnad en skälig kostnad som uppkommer på grund av en persons funktionsnedsättning och som går utöver en kostnad som är normal för en person utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder."*

NSPH anser att man måste se brett på *orsakssamband*. Merkostnad för motivationsskapande insatser eller merkostnad som hänger samman med kognition, kommunikation, utbildning, upprätthållande av sociala kontakter, måste självklart anses som merkostnader som bör ersättas. Detsamma gäller kostnader för studiecirkel eller kurser i återhämtning, livsstilsfrågor, egenmakt och antistigma. Folkbildningsaktörer och det övriga civilsamhället erbjuder ofta bra metoder för att lära strategier för att hantera funktionsnedsättningar i kombination med olika livsproblem, men individen har inte råd med avgifterna.

För att kunna bedöma kostnader krävs kunskap om reaktioner, mekanismer, processer vid psykisk funktionsnedsättning. Det är alltså en utbildningsfråga för Försäkringskassans handläggare.

För NSPH

Magnus Andersson
Intressepolitisk ombudsman

Tfn 076 698 36 80
E-post: magnus.andersson@nsp.se